

Національна академія аграрних наук України
ІНСТИТУТ ВОДНИХ ПРОБЛЕМ І МЕЛІОРАЦІЇ

ТИПОВА ПРОГРАМА
ІСПИТУ

за спеціальністю
06.01.02 – сільськогосподарські меліорації
(технічні науки)

Київ-2017

**Типова програма іспиту за спеціальністю 06.01.02 — сільськогосподарські
меліорації (технічні науки).**

Розробники:

д.т.н., академік НААН Ромашенко М.І.;

д.т.н., с.н.с. Попов В.М.;

д.т.н., професор Ковальчук П.І.

Програма затверджена вченою радою Інституту водних проблем і меліорації.
Протокол № 2 від "24" березня 2017 р.

1. ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРИРОДНИХ УМОВ І РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

1.1. Кліматичні умови

Теплові режими і ресурси, їхнє розподілення і забезпеченість по окремих регіонах. Природне зволоження території країни. Опади і випаровування, їхнє визначення, розподілення і ймовірність забезпечення по регіонах. Природно-кліматичні зони України.

1.2. Ґрунтові ресурси

Закономірність формування та поширення ґрунтів по території країни, їхня характеристика. Основні агрогідрофізичні та хімічні властивості ґрунтів. Еволюція ґрунтів, їхня родючість та причини деградації по природних зонах і регіонах України.

1.3. Водний фонд і водні ресурси

Поверхневі і підземні води України. Кількісна і якісна оцінка водних ресурсів. Забезпеченість країни водними ресурсами та проблеми їхнього використання. Необхідність у розподіленні водних ресурсів по території країни. Особливості використання вод місцевого стоку. Проблеми водовідведення. Гідрологічне районування.

1.4. Рослинний покрив

Сучасний стан та проблеми сільського та лісового господарства. Вплив лісу на клімат, ґрунти і водний режим. Полезахисні лісосмуги, їхнє призначення. Луки і плавні, їхня роль і значення.

1.5. Несприятливі природні явища і процеси

Засушливі явища, затоплення, підтоплення і заболочення, засолення і солонцювання земель, сильні вітри та інші небезпечні природні явища. їхня географія, причини та імовірність виникнення. Наслідки несприятливих явищ по природно-географічних зонах країни.

2. ЗМІНА ПРИРОДНИХ КОМПОНЕНТІВ ПІД ВПЛИВОМ АНТРОПОГЕННОЇ ДІЇ. НЕОБХІДНІСТЬ МЕЛІОРАТИВНИХ ЗАХОДІВ

2.1. Зміна основних компонентів природного середовища під впливом діяльності людини

Зміна літосфери, кліматичних умов, забруднення атмосфери, ґрунтів, підземних і поверхневих вод. Деградація ґрунтів. Вплив водогосподарського будівництва на навколишнє середовище.

2.2. Економіко-екологічні основи меліоративних заходів

Природно-ресурсне забезпечення та необхідні умови розвитку різних галузей народного господарства. Необхідність впровадження меліоративних заходів. Інженерно-меліоративні вишукування й обґрунтування і розробки комплексу інженерно-меліоративних заходів, направлених на підвищення продуктивності окремих галузей виробництва по природно-кліматичних зонах країни.

3. ГІДРОТЕХНІЧНІ МЕЛІОРАЦІЇ

Види, призначення та умови застосування. Розвиток меліорацій. Ефективність та екологічні наслідки. Водні меліорації: зрошення, осушення, обводнення. Агрофізичні і хімічні меліорації. Меліорація засолених земель. Фіто-меліорації. Кліматичні меліорації. Залісення пісків.

3.1. ОСУШЕННЯ ЗЕМЕЛЬ

3.1.1. Водний режим ґрунтів

Водний режим ґрунтів меліорованих територій, причини незадовільного водного режиму ґрунтів. Норми осушення сільськогосподарських угідь. Водно-балансові розрахунки. Осушення боліт, лісів. Екологічні аспекти осушення.

3.1.2. Технологія регулювання водного режиму ґрунтів

Заболочені землі та їхня характеристика. Типи водного живлення. Способи і методи осушення земель. Загальна концепція гідромеліоративної системи для осушення земель.

3.1.3. Засоби та техніка осушення

Види дренажу. Горизонтальний дренаж, умови його використання. Відкритий дренаж, принцип його дії та умови використання. Вертикальний дренаж, принцип дії та умови використання. Комбіновані системи дренажу.

3.1.4. Осушувальні системи

Складові елементи осушувальної системи, проектування їх на плані. Регулююча осушувальна мережа, види та розрахунки. Провідна мережа осушувальної системи, витрати та гідравлічні розрахунки каналів і дренажних колекторів.

3.1.5. Конструкції осушувальних систем

Споруди на осушувальних системах. Зволоження осушуваних земель. Управління водним режимом ґрунтів за допомогою осушувальних та осушувально-зволожувальних систем.

3.2. ЗРОШЕННЯ ЗЕМЕЛЬ

3.2.1. Зрошення земель і зрошувальні системи

Встановлення необхідності у зрошенні земель. Види і способи зрошення. Зрошувальна система і її елементи. Типи зрошувальних систем.

3.2.2. Режим зрошення сільськогосподарських культур

Режим зрошення окремої сільськогосподарської культури у сівозмінні. Водоспоживання сільськогосподарських культур, зрошувальна та поливна норма, строки поливів. Режими зрошення. Сівозміни, графік водоподачі. Гідромодуль. Розрахункова водозабезпеченість зрошувальних систем.

3.2.3. Зрошувальні системи при різних способах поливу сільськогосподарських культур

Дощування і дощувальні системи. Сучасні дощувальні машини і установки, технологія поливу. Поверхневе зрошення, особливості проектування

систем в умовах засолених земель. Рисові зрошувальні системи. Системи мікрозрошення.

3.2.4. Джерела зрошення та охорона довкілля

Види джерел води для зрошення, зрошувальна спроможність. Оцінка якості води. Способи регулювання джерел зрошення, типи водозаборів. Вплив зарегульованих джерел зрошення на прилягаючі території, оцінка впливу і попереджувальні заходи. Охорона довкілля.

3.3. ПРОЕКТУВАННЯ, РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ЗРОШУВАЛЬНИХ СИСТЕМ

3.3.1. Проектування і розрахунки зрошувальної мережі

Класифікація і типові схеми закритих зрошувальних систем при різних способах зрошення і техніці поливу. Гідравлічні розрахунки трубопроводів зрошувальної мережі.

3.3.2. Реконструкція зрошувальних систем

Задачі і цілі реконструкції. Технічний стан зрошувальних систем. Підвищення водозабезпеченості зрошувальних систем і покращення меліоративного стану зрошуваних земель.

3.3.3. Методологічні та технологічні основи ефективного управління водокористуванням на зрошувальних системах

Контроль якості водокористування на зрошувальних системах. Автоматизоване управління водоподачею на закритих зрошувальних системах. Підвищення енергоефективності машинної водоподачі.

3.3.4. Краплинне зрошення

Системи краплинного зрошення. Гідравлічний розрахунок трубопроводів. Технологія краплинного зрошення. Очищення поливної води. Внесення добрив. Автоматизація систем.

3.3.5. Управління міжгосподарським водорозподілом на зрошувальних системах

Технологічні схеми управління водорозподілом на відкритих каналах. Режими роботи головних водозабірних та перекачувальних насосних станцій водорозподільних систем. Режими роботи водовипускних та підпірно-регульовальних гідротехнічних споруд на каналах. Автоматизація управління водорозподілом.

4. КОМПЛЕКСНІ ІНЖЕНЕРНІ МЕЛІОРАЦІЇ, ЇХНІ ВИДИ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

4.1. Гідромеліоративний стан земель

Критична глибина залягання рівня ґрунтових вод. Основні причини виникнення підтоплення, заболочення і засолення земель та заходи з їхньої ліквідації. Водний і сольовий баланс. Умови успішного використання підтоплених і засолених земель.

4.2. Спеціальні види осушувальних меліорацій

Осушення аеродромів, стадіонів, парків, населених пунктів та промислових територій. Підтоплення земель та затоплення територій. Способи для захисту територій від підтоплення і затоплення.

4.3. Природоохоронні меліорації

Культуртехнічні меліорації. Боротьба з паводками, затопленням і підтопленням населених пунктів, виробничих площ цінних природних ландшафтів і комплексів. Боротьба зі зсувами. Просідання земель. Рекультивация і ренатуралізація земель.

4.4. Збереження і комплексне використання місцевого стоку

Місцевий стік, його утворення та збереження. Водна ерозія, умови виникнення і наслідки. Заходи із запобігання ерозійних процесів. Збереження та покращання екологічного стоку малих річок і водоймищ. Комплексне використання місцевого стоку.

5. ВОДОВІДВЕДЕННЯ, ЙОГО ЕКОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ І ВОДОПРИЙМАЧІ

Дренажно-скидні, шахтні та стічні води, їхня кількісна і якісна оцінка. Вплив на водоприймачі. Шляхи зменшення їхнього об'єму, покращання якості вод та можливість повторного використання і утилізації.

6. МЕТОДОЛОГІЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕЛІОРАТИВНИХ ЗАХОДІВ

Соціально-економічна ефективність інженерних меліорацій. Еколого-економічний аналіз впровадження інженерно-меліоративних заходів. Головні негативні екологічні і соціальні наслідки впровадження земельних і водних меліорацій.

7. ЕКСПЛУАТАЦІЯ, РЕМОНТ ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ ГІДРОТЕХНІЧНИХ СПОРУД ВОДОГОСПОДАРСЬКО-МЕЛІОРАТИВНОГО КОМПЛЕКСУ

Методи діагностики технічного стану гідротехнічних споруд. Види дефектів та пошкоджень конструкцій гідротехнічних споруд. Основні технологічні операції при проведенні ремонтно-відновлювальних робіт. Технологічні рішення з ремонту залізобетонних конструкцій гідротехнічних споруд. Сучасні технології ремонту гідротехнічних споруд.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сільськогосподарські меліорації. Підручник /під ред. С.М.Гончарова, Г.С.Потоцького/. - К.: "Вища школа", 1991. - 398.
2. Сельскохозяйственные гидротехнические мелиорации / под ред. Гончарова С.М., Коробченко С.М.): Навчальний посібник. - Львів: "Вища школа", 1988. -389 с.
3. Краплинне зрошення / за ред. М.І. Ромащенко, А.М. Рокочинського/.: Навчальний посібник. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015.-300 с.
4. Мелиорация и водное хозяйство. Часть 3.осушение. Довідник /Под ред. Б.С.Маслова.-М.:Агропромиздат, 1985. - 447 с.
5. Мелиорация и водное хозяйство. Часть 6.Орошение. Довідник /Под ред. Б.Б.Шумакова/.-М.: Агропромиздат, 1990. -415 с.
6. Справочник по гидравлическим расчетам. Под ред. П.Г. Киселева. 5-е. М.: "Энергия", 1974. – 312 с.
7. Таблицы для гидравлического расчета водопроводных труб. Справ. пособие. – 6-е изд., доп. и перераб. М.: Стройиздат, 1984.- 116.с.
8. Лазарчук М.О. Осушення земель. - К.,1997. - 244 с.
9. Проектування осушувальних систем з основами САПР. Практикум (Лазарчук М.О., Рокочинський А.М., Черенков А.В.).К.: ІСДО,1994-408 с.
10. Водне господарство України /за ред. А.В.Яцика, В.М.Хорєва.- К: Генеза, 2000.
11. Коваленко П.І., Попов В.М. Управління водорозподільними системами за принципами ресурсо-та енергозаощадження. – К.: Аграрна наука, 2011. - 368с.
12. Бабенко Ю.О., Дупляк В.Д. Охорона природи при іригації земель. -К.: Урожай, 1988.
13. Олейник А.Я., Поляков В.Л. Дренаж переувлажненных земель. -К.: Наукова думка, 1987.-280 с.
14. Родючість ґрунтів. Моніторинг та управління /за ред. В.В.Медведева.- К: Урожай, 1992.
15. О.М.Маринич, П.Г.Тищенко. Фізична географія України.-К.: "Знання", 2005.-511с.
16. Географічна енциклопедія України /ред. О.М.Маринич.- К., 1989.
17. Яцик А.В. Екологічна безпека в Україні.- К: Генеза, 2001.
18. Цупенко Н.Ф. Справочник по мелиорации.- К: Урожай, 1990.
19. Закон України "Про меліорацію земель". Урядовий кур'єр.-2000.-№29.- С.3-10.
20. ДБН В.2.4.-1-99 "Меліоративні системи та споруди".К:2000.-176 с.